

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ТРАНЗИТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ В УМОВАХ МІЖНАРОДНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Наведено результати аналізу використання транзитного потенціалу України в умовах міжнародної інтеграції, рекомендовано необхідні заходи з модернізації у сфері законодавства, інфраструктури та фінансового забезпечення проєктів для уніфікації транспортної сфери відповідно до норм Європейського Союзу, визначено принципи формування транзитного потенціалу країни в умовах міжнародної інтеграції.

Ключові слова: транзитний потенціал, міжнародна інтеграція, законодавство, інфраструктура, функціонування, залучення.

Сучасна стратегія розвитку України передбачає гармонізацію східного та західного векторів співпраці без чіткого визначення єдиного напрямку інтеграційних прагнень. Реалізація транзитного потенціалу є важливим чинником сучасного економічного розвитку держави і на сьогодні виступає як окремий перспективний аспект формування основи для якісного прориву в економічному розвитку країни. Створення технічно досконалої, економічно ефективної, конкурентоспроможної транспортно-транзитної інфраструктури з урахуванням світових тенденцій глобалізації та міжнародної інтеграції економік, перетворенням переваги географічного розташування на фактор економічного зростання та використанням ролі транскордонної держави є важливим елементом функціонування в сучасних умовах.

На сучасному етапі світова економіка характеризується поглибленням інтеграційних процесів, що зумовлює необхідність переорієнтації національної економіки на сучасні процеси у світовому господарстві, вишукуючи додаткові вигоди в поглибленні міжнародного поділу праці. Особливого значення для України набули економічні процеси в європейському просторі. З огляду на вигідне розміщення України на шляху основних транспортних потоків між Європою та Азією, наявність потужного транзитного потенціалу актуальним є питання розвитку національної транспортної системи у контексті її інтеграції в європейський транспортний простір.

Дослідженнями особливостей, стану та перспектив реалізації транзитного потенціалу України займається багато вітчизняних науковців, зокрема А. С. Аблов, Т. В. Блудова, Г. М. Легенький, І. А. Малярчук, О. В. Мініна, А. М. Новікова, Ю. Є. Пашенко, С. І. Пирожков, Д. К. Прейгер, В. А. Ревенко, Н. Ю. Ткаченко, А. М. Хахлюк, Ю. М. Цветов, Н. В. Якименко та ін. У працях цих авторів розглянуто різні аспекти формування та використання транзитних можливостей нашої країни, запропоновано низку заходів щодо підвищення ефективності реалізації транзитного потенціалу країни.

Метою дослідження є формування основи для якісного прориву в економічному розвитку країни через використання технічно досконалої, економічно ефективної, конкурентоспроможної транспортно-транзитної інфраструктури та раціональної нормативно-правової бази забезпечення транзитного потенціалу в умовах міжнародної інтеграції.

Інтеграційні зв'язки потребують інтенсивного розвитку послуг транспорту, зокрема міжнародних пасажирських перевезень. Однак майже недослідженою залишається роль транспортної складової в забезпеченні міжнародної інтеграційної взаємодії. Посилення інтеграційного співробітництва через отримання високоякісних транспортних послуг від іноземних постачальників і проникнення на зовнішні ринки перевезень є важливим елементом національного розвитку [1].

У сучасних умовах всі країни, що входять до системи взаємовідносин у рамках транзитного ринку, мають спільні інтереси та цілі щодо облаштування транспортного простору не лише своїх територій, а й територій сусідніх держав задля забезпечення безперервного, безпечного та ефективного транзитного руху. На першому етапі зіткнення інтересів у галузі колективного використання транспортної інфраструктури суміжних країн щодо забезпечення пересування транзитних вантажів відбувається на відповідних прикордонних територіях. Від рівня розвинутої основних складових транзитного потенціалу цих регіонів залежить ефективність реалізації не лише внутрішньої транспортно-транзитної політики окремої держави, а й усіх країн залучених у процес організації транзиту [8].

Транзитний потенціал держави визначається взаємодією множини факторів, що перебувають у якісній співпраці і впливають на загальний показник його перспективності чи регресивності. На рисунку зображено принципи формування транзитного потенціалу держави в умовах міжнародної інтеграції. Транзитний потенціал держави визначається взаємодією інституційно-правової бази забезпечення транспортних послуг, техніко-технологічним та інфраструктурним забезпеченням транспортного сектору та людським фактором у цьому секторі.

Основним ідентифікатором функціонування системи транзитного потенціалу є фінансове забезпечення, яке визначається двома основними джерелами надходження: участю країни у міжнародних інтеграційних утвореннях і державним фінансуванням інфраструктурних й технологічних проєктів. Тобто в умовах міжнародної інтеграції нарівні з власне державними джерелами фінансування транспортних техніко-технологічних проєктів залишається фінансування з інтеграційних угруповань, до яких держава входить, планує вступати або просто тісно співпрацює. У випадку України спостерігається співпраця зі східним вектором в особі ЄВРАЗЕС, де Україна має статус спостерігача з 2002 р., та західним, представленим ЄС.

Відповідно до моделі людський фактор відіграє рівнозначну правову та інфраструктурну роль, оскільки саме якістю та кількістю гравців на ринку транспортних послуг держави забезпечується їх адаптованість до змін законодавства та сучасних реалій ринку.

Для використання на максимально продуктивному рівні транзитного потенціалу України необхідним критерієм є його адаптація до сучасних умов та удосконалення факторів забезпечення функціонування. У нашому випадку необхідно розглянути інфраструктурне, нормативно-правове, інформаційне забезпечення використання транзитного потенціалу як передумову врахування умов міжнародної інтеграції.

Рисунок. Принципи формування транзитного потенціалу держави в умовах міжнародної інтеграції

Одним з пріоритетних напрямів розширення транзитного потенціалу України в інтеграційних умовах є процес інтеграції транспорту з наукою, оскільки рівень науково-технічного прогресу визначає конкурентоспроможність транспортних систем.

Основними напрямками, які потребують вдосконалення та впровадження, на нашу думку, є тотальна інформатизація транспорту, створення економічно обґрунтованих та екологічно вдосконалених транспортних засобів, що відповідають міжнародним нормам забруднення в результаті вихлопів, створення логістичних транспортно-розподільних систем, що ґрунтуються на застосуванні логістичних технологій, створення раціональних систем доставки вантажів та нормативно-правової бази забезпечення цієї процедури, розвиток контейнерних та контрейлерних систем транспортування.

Питання, вирішення яких залежить від інтеграції транспортної системи України та науки, такі:

- 1) встановлення шляхів підвищення конкурентоспроможності залізничного транспорту на внутрішньому та зовнішньому ринках перевезень;
- 2) аналіз нормативно-правової транспортної політики і системи державного регулювання діяльності транспорту та шляхи їх удосконалення;
- 3) роль міжнародних транспортних коридорів та їх українських ділянок у процесі активізації впровадження українського транспорту в міжнародну транспортну систему;
- 4) екологічні проблеми експлуатації транспорту;
- 5) перспективні альтернативні види палива, які забезпечують ефективну та екологічно безпечну експлуатацію транспорту;
- 6) розроблення пропозицій щодо найефективнішої взаємодії залізничного транспорту з іншими видами транспорту;
- 7) аналіз стану вітчизняних засобів залізничного транспорту та розроблення пропозицій щодо досягнення світового рівня якості транспортних галузей промисловості;
- 8) шляхи забезпечення найефективніших засобів і форм прямих та змішаних перевезень з урахуванням особливостей взаємодії різних видів транспорту, факторів відстані, вантажів, що перевозяться, тощо [13].

Забезпечити транзитний потенціал в умовах міжнародної інтеграції у залізничному транспорті можна шляхом необхідної модернізації, зокрема:

- забезпечення зростання вантажообігу залізниць за рахунок розширення номенклатури вантажів (вивчення потреб категорій вантажовласників, які досі користувалися послугами інших видів транспорту, та розроблення таких видів послуг, які б найбільшою мірою відповідали їх потребам);
- розвиток транзитних міжнародних перевезень, насамперед з використанням потенціалу міжнародних транспортних коридорів, та впровадження нових сучасних технологій перевезення вантажів. У сучасних умовах пріоритетним завданням є створення сприятливих умов для залучення обсягів перевезень експортно-імпортних і транзитних вантажів. Це необхідно для збереження як сектору перевезень, так і тих об'єктів інфраструктури, які задіяні в транзитних перевезеннях [13].

В умовах швидкого, порівняно з Україною, виходу з кризи світових експорторієнтованих економік наша країна має запропонувати конкурентні строки транзиту, відповідні сервіс і тарифи.

Розглядаючи нормативно-правове та інституціональне забезпечення транзитного потенціалу України, варто наголосити на недосконалості вітчизняного законодавства та потребі в його системному вдосконаленні, яке передбачає насамперед конкретизацію наведеної у нормативно-правових актах інформації та спрощення режиму входження й функціонування інвесторів у секторі транспорту та транзитних перевезень.

Згідно з п. 3 ст. 201 глави 33 Митного кодексу України товари, що переміщуються транзитом, повинні у випадках, визначених законодавством України, переміщуватися за наявності дозволу на транзит через територію України, який видається відповідними уповноваженими органами. Необхідною умовою адаптації української економіки до європейських норм та принципів є максимальне спрощення процедури отримання таких дозволів та скорочення часу їх оформлення.

Важливим аспектом нормативно-правового удосконалення є створення належних умов для збільшення обсягів транзитних перевезень, що передбачає проведення гнучкої тарифно-цінової та податкової політики. Для цього здійснюються заходи з тарифного стимулювання розвитку транзиту (запровадження єдиного збору, наскрізних тарифів, тарифних знижок тощо); розробляються методики формування наскрізних тарифів на перевезення транзитних вантажів; вживаються заходи з тарифного стимулювання розвитку транзитних контейнерних перевезень; удосконалюється організація охорони та супроводження підакцизних товарів, що переміщуються транзитом через митну територію України, впроваджуються економічно обґрунтовані тарифи на супроводження цих товарів зі знижкою на 20–30 %. Створено систему моніторингу тарифів і цін у наданні послуг з перевезень та перероблення транзитних вантажів на залізницях і в портах іноземних держав, які конкурують з українськими. Проводиться гнучка тарифна політика з метою залучення вантажів для прямування територією України [11].

Водночас на сучасному етапі Україна виконує дії, спрямовані на забезпечення транзитного потенціалу в умовах міжнародної інтеграції.

- Удосконалюються економічні механізми стимулювання транспортних і транспортно-експедиторських організацій у разі збільшення обсягів транзитних перевезень.
- Збільшується бюджетне фінансування розвитку інфраструктури транзиту в рамках програм створення та функціонування національної мережі міжнародних транспортних коридорів, розбудови державного кордону України. Відбувається демонополізація у сфері надання послуг з організації та забезпечення транзитних перевезень.
- Розширюється міжнародне співробітництво у сфері транзитних перевезень. Виконуються заходи з інтеграції України в Європейський Союз відповідно до міжнародних угод України “Про партнерство та співробітництво між Україною та ЄС”, “Про принципи формування спільного транспортного простору і взаємодії держав – учасниць СНД у галузі транспортної політики” у частині адаптації національного транспортно-законодавства до міжнародного, впровадження відповідних технічних та екологічних стандартів [11].

Підсумовуючи викладене, варто зазначити, що:

- реалізація та використання транзитного потенціалу в умовах міжнародної інтеграції є важливим та обґрунтованим процесом;
- формування транзитного потенціалу держави визначається взаємодією множини факторів, що спільно створюють необхідний плацдарм для стабільного використання та поступового удосконалення системи транспортних перевезень;
- важливим аспектом використання транзитного потенціалу України в умовах міжнародної інтеграції є відповідність нормативно-правової та інституційної бази міжнародним стандартам;
- міжнародні інтеграційні процеси справляють величезний вплив на використання транзитного потенціалу державою через використання таких послуг та фінансування, що еквівалентне державному, різних техніко-технологічних та інфраструктурних проєктів транспортної модернізації;
- забезпечення екологічності транспорту, що використовується в Україні, та відповідність його міжнародним стандартам є також невід’ємним завданням для подальшого поступового удосконалення системи транспортних перевезень.

Використані джерела

1. Бутко М. П. Інтеграційна стратегія розвитку транзитно-транспортної системи України на сучасному етапі / М. П. Бутко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://intkonf.org/boykov-integratsiyna-strategiya-rozvitku-tranzitno-transportnoyi-sistemi-ukrayini-na-suchasnomu-etapi/>.
2. Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання : закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T030549.html.
3. Про зовнішньоекономічну діяльність : закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/959-12>.

4. Про транспорт : закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/232/94-%D0%B2%D1%80>.
5. Про транзит вантажів : закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1172-14>.
6. Про трубопровідний транспорт : закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/192/96-%D0%B2%D1%80>.
7. Митний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/92-15>.
8. *Мініна О. В.* Регіональні особливості нарощування транзитного потенціалу в умовах поглиблення інтеграції / *О. В. Мініна* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vcndtu/2010_46/29.htm.
9. Про затвердження Інструкції про порядок оформлення і використання дозвільних документів у галузі державного експортного контролю : наказ Державної служби експортного контролю України від 29.11.2004 № 355 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1576-04>.
10. *Бутко М. П.* Теоретичні аспекти розвитку транзитного потенціалу України / *М. П. Бутко* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Dtr_ep/2010_6/files/EC610_14.pdf.
11. Транзит і його теоретична основа [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ebooktime.net/book_319_glava_27_5.4._%D0%A2%D1%80%D0%B0%D0%BD%D0%B7%D0%B8%D1%82_%D1%96_%D0%B9%D0%BE%D0%B3%C3%90.html.
12. *Шумилин А. Г.* Формирование транзитного потенциала в условиях интеграции Беларуси в мировую транспортную систему / *А. Г. Шумилин* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Evkpi/2009/71.pdf.
13. *Якименко Н. В.* Развитие транспортного потенциала железнодорожного транспорта в системе интеграционных процессов / *Н. В. Якименко* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/Vetp/2009_26/09ynvvt.pdf.